

Місце та особливості самостійної роботи студентів-іноземців при вивченні навчальної дисципліни «Українська мова»

Дьолог О.С.

*к. філол. н., доцент кафедри українознавства
і мовної підготовки іноземних громадян*

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

М. Харків, Україна

e-mail Olha.Doloh@hneu.net

Сучасна науково-педагогічна діяльність вимагає пошуку нових методичних і методологічних підходів у процесі формування компетенції майбутнього спеціаліста – високоосвіченого та високоінтелектуального фахівця будь-якої галузі. Формуванню «усвідомленої потреби в ... розвитку творчого потенціалу та професійного мислення, створенню умов для самостійного здобуття знань, умінь та навичок їх застосування на практиці» [1, с. 250] сприяє така форма навчальної діяльності, як самостійна робота.

Метою даної статті є визначення ролі й місця самостійної роботи в навчальному процесі. Зазначена мета передбачає розв'язання таких питань: розгляд сутності самостійної роботи, її різновидів, вибір оптимальних способів для досягнення успішних педагогічних результатів.

Навчальний процес, якщо він орієнтований на якість, повинен бути побудований з обов'язковим урахуванням самостійної роботи іноземних студентів, оскільки ніякі знання, не підкріплені самостійною діяльністю, не можуть стати справжнім надбанням майбутнього фахівця будь-якої галузі. Самостійна робота є особливою формою навчальної діяльності, під час реалізації якої засвоюється відповідна сума знань, умінь і навичок, розвиваються здібності, формується самостійність як особистісна риса суб'єктів навчання.

Ефективність самостійної роботи багато в чому залежить від її організації: «формування в майбутніх фахівців інтересу до навчальної дисципліни, ступінь пізнавальної активності під час її вивчення, ... формування постійного прирощення знань, умінь і навичок з виходом на рівень практичних умінь» [1, с. 251].

Для того, щоб робота була дійсно самостійною, студент має свідомо і раціонально організувати її. По-перше, розуміти мету роботи; по-друге, уміти аналізувати умови цієї роботи і виділяти найважливіші цілі; по-третє, визначати, у якій послідовності найкраще виконувати певні дії, знаходити оптимальні засоби для досягнення поставленої мети; по-четверте, контролювати правильність власних дій; по-п'яте, вносити виправлення, якщо результат не відповідає тому, який був запланований.

Практика свідчить, що далеко не всі студенти-іноземці, котрі вивчають українську мову, мають потрібну самостійність, яка дозволяє свідомо і раціонально організувати свою роботу, керувати нею. У багатьох студентів немає готовності до самостійної іншомовної мовленнєвої діяльності (готовності інтелектуальної, лінгвістичної, комунікативної та готовності до самоорганізації власної діяльності).

Самостійна аудиторна робота має свою специфіку, яку визначає безпосередня участь викладача в мовленнєвій діяльності студентів. Перспективним вважається навчання за допомогою алгоритмів управління. У методиці викладання іноземних мов алгоритмом вважають регламентовану систему навчальних дій, котрі забезпечують досягнення певної мовної або мовленнєвої мети. Найдоступнішим для студентів і простим для викладача алгоритмів є пам'ятки, що регламентують дії, спрямовані на виконання завдань різного типу (наприклад, підготовка монологічного висловлювання, читання тексту, складання конспекту тощо). Призначення пам'яток – допомогти студентам оволодіти навичками самостійної роботи на свідомій основі, розвинути уміння аналізувати власну іншомовну діяльність.

Доцільним є розпочати укладання будь-якої пам'ятки бесідою зі студентом, у ході якої дається інформація щодо складу і послідовності дій з певним навчальним матеріалом. Якщо студенти недостатньо володіють українською мовою, то бесіду можна проводити рідною мовою студентів або мовою-посередником. Доречним завершенням цього етапу буде оформлення пам'ятки. Інколи викладач може дати пам'ятку в готовому вигляді, але для

студентів кращим є укладання пам'ятки на занятті під керівництвом викладача. Пам'ятка-алгоритм повинна містити певні завдання, виконання яких допоможе студенту під час самостійної роботи. Опрацювання змісту пам'ятки починається на занятті і проводиться на великому навчальному матеріалі спочатку за допомогою викладача, а потім лише під його спостереженням. Після такої аудиторної підготовки, оволодіння навичками поступових алгоритмових дій студенти можуть працювати самостійно.

Навчання навичкам самостійної роботи за допомогою пам'яток – один вид роботи. Інший вид – використання вправ, які розвивають самостійність студентів.

Вважаємо перспективною систему вправ, яка ґрунтується відповідно до динаміки, наростання самостійності у студентів. На початковому етапі студентам можуть бути запропоновані завдання на копіювання правильної відповіді (наприклад, «Підкресліть основну думку тексту», «Виберіть опорні слова з тексту», «Відзначте аргументи»). Після оволодіння студентами таким видом самостійної роботи можна приступити до ускладнених вправ (наприклад, «Дайте скорочений (або розгорнутий) варіант повідомлення», «Передайте зміст тексту від імені різних героїв»). Подальша робота має відбуватись із залученням у самостійну роботу студентів творчих завдань. Творчий вид самостійної роботи передбачає навчання прийомам вираження власних думок, які проходять обробку через вправи типу: «Підтвердіть (або заперечте) положення тексту, пов'язані з темою», «Підберіть із інших текстових джерел матеріал на аналогічну тему», «Аргументуйте власну точку зору в дискусії за темою».

Охарактеризована система вправ, спрямована на засвоєння прийомів самостійної діяльності, що поступово ускладнюється, спочатку виконується студентом на аудиторному занятті під керівництвом викладача. Необхідна велика кількість однотипних вправ, що створюють повторні умови використання одного і того ж прийому. Після відповідної аудиторної роботи студенти можуть виконувати такі вправи самостійно.

Формування навичок самостійної роботи включає навчання не лише прийомам навчальної праці, але і прийомам самоконтролю. Самоконтроль і пов'язана з ним самокорекція формуються на основі і в процесі зовнішнього контролю – з боку викладача. На початковій стадії навчання самоконтроль відсутній, а помилки звичайно виправляє викладач, супроводжуючи корекцію поясненням. На наступній стадії, коли відпрацьовані окремі компоненти самоконтролю, студенти самостійно коригують власну діяльність при мінімальному словесному втручанні викладача.

Для навчання прийомам самооцінки і самоконтролю необхідна постійна тренувальна робота, основана на функціонуванні опосередкованого самоконтролю. Такого роду самоконтроль діє при залученні студентами ключів, схем, таблиць, зразків виконання завдань, питань для самоперевірки. Використання зазначених методів самоконтролю відпрацьовується під час аудиторних занять і лише поступово переноситься на позааудиторний час.

При навчанні навичкам самоконтролю ефективні результати дає робота з ключами. Ключі – це відповіді на питання. Співставлення результатів мовної дії зі змістом ключа відбувається одразу після виконання завдання, що дозволяє студентам терміново уточнити для себе і побачити зону помилки.

Під час аудиторних занять відбувається не тільки навчання прийомам самоорганізації праці і самоконтролю. Значне місце посідає самостійна діяльність студентів, яка передбачає різний ступінь педагогічного керування.

Самостійна позааудиторна робота студентів має власні особливості, що відрізняють її від роботи аудиторної. Цю специфіку визначає опосередковане (а не пряме) керування самостійною роботою, широке використання засобів самоконтролю, домінування індивідуальних форм організації занять. На відміну від самостійної аудиторної роботи, де переважає усне спілкування, позааудиторні заняття спрямовані, у першу чергу, на вдосконалення мовленнєвих умінь у читанні та писанні. Позааудиторні заняття посідають важливе місце в навчальному процесі. Вони дають позитивні результати при виконанні таких вимог:

- зв'язок із змістом аудиторного заняття;
- розрахунок оптимальної кількості часу, який потрібний для виконання домашньої роботи;
- сформованість навичок самостійної роботи, володіння прийомами навчальної праці;
- різноманітність завдань за змістом і формою.

Практика викладання української мови як іноземної накопичила великий досвід в організації і проведенні домашнього читання. Викладач підбирає студентам тексти, зважаючи на їхні мовленнєві здібності і враховуючи їхні індивідуальні інтереси. При виборі текстів для домашнього читання слід пам'ятати, що в процесі навчання змінюється співвідношення складності і обсягу текстів для аудиторного і домашнього читання. Якщо на початковому етапі тексти для домашнього читання легші та менші від аудиторних, то на основному етапі в аудиторії і вдома читаються тексти однакові за складністю і обсягом. Поступово більші і складніші тексти виносяться для самостійної домашньої роботи.

Процес самостійного читання може управлятись системою допоміжних засобів педагогічного керування. До них можуть належати і пам'ятки, зміст яких за складом і послідовністю дій є різним відповідно до текстів різних стилів, жанрів і ступенів складності. Навчання прийомам самостійного читання за допомогою пам'ятки починається на аудиторному занятті, де викладач допомагає студентам.

Таким чином, методично правильна організація самостійної роботи є невід'ємною частиною навчально-виховного процесу в курсі української мови як іноземної. Ця робота органічно входить в аудиторні і позааудиторні заняття та здійснює зв'язок між ними.

Література

1. Котова А. Роль викладача в організації самостійної роботи студентів у вищому навчальному закладі. *Вісник Львівського університету. Серія «Педагогіка»*. 2009. Вип. 25. – Ч. 3. С. 250-256.
2. Лещенко Т., Самойленко І. Самостійна робота студентів-іноземців як складова системи вивчення предмета «Українська мова». URL: <https://cyberleninka.com/article/n/samostiynna-robota-studentiv-inozemtsiv-yak-skladova-sistemi-vivchennya-predmeta-ukrayinska-mova>.